

De keerzijde van de medaille

K.A. Grondijs

*De keerzijde
van de medaille*

Auteur: K.A. Grondijs
Druk: Brave New Books, eerste druk mei 2017
Uitgever: I.F. Haank
Redactie: A.J. Haank-Grondijs
Corrector: C. de Waart
Omslagontwerp: L.R. van den Berg
Vormgeving binnenwerk: Perfect Service

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Een mens leert van zijn fouten het meest.
(volkswijsheid)

Het is jammer te moeten leren, dat sommige
fouten niet meer zijn te herstellen.
(eigen wijsheid)

Hoe zat dat...

Hoe zat dat nu precies met die Nederlanders, die in Duitse krijgsdienst zijn geweest?

Velen zullen zich dit ongetwijfeld hebben afgevraagd toen de zaak Aantjes begon te spelen. Dat was in 1978, toen het best bewaarde geheim binnen het CDA plotseling geen geheim meer was nadat bekend werd, dat hun fractieleider een oorlogsverleden had. De man van de Bergrede smakte hierna, vanuit de nevelen van de evangelische inspiratie, op de betonnen fundering van de publieke opinie. Het ging hierbij om de mens achter de politicus. Wat mag dat dan wel zijn? Dat is (vrij naar Jan Blokker) soms een belastingontduiker, soms een dronkaard, soms een leugenaar en in dit geval een SS'er.

Zo kwam het onderzoek op gang nadat het gerucht opdook dat Aantjes had gediend bij de NSKK. De directeur van het Rijksinstituut van Oorlogsdocumentatie onthulde evenwel dat onze parlementariër had dienstgedaan bij de Waffen-SS. “Wij hebben,” aldus De Jong, “voorzichtig geformuleerd, onze woorden op een goudschaaltje gewogen en de juiste conclusies getrokken.”¹ De voornaamste conclusie moest al spoedig worden gerectificeerd. Aantjes hield vol dat hij lid was geweest van de Germaanse SS. Ex-gevangenen uit de strafinrichting Port Natal beweerden dat hij tewerk was gesteld bij de OT. Partijgenoot Schakel wist niet beter of Aantjes had (alleen maar!) deel uitgemaakt van een wachtbataljon.

Pilatus verzuchtte reeds: “Wat is waarheid?” De waarheid is dat alle zojuist genoemde organisaties hebben bestaan en dat hierbij Nederlandse vrijwilligers hebben gediend. Met andere woorden: alles was dus mogelijk. En hiermee was de verwarring compleet.

De willekeurige buitenstaander raakte al spoedig het spoor bijster in de doolhof van het nazi-jargon. Als dit al gold voor diegenen die de be-

1 Algemeen Dagblad: 7 november 1978.

zetting hadden meegemaakt, wat te verwachten van een generatie die na de oorlog werd geboren? NSKK, Waffen-SS, Germaanse SS en OT: de taalvervuiling van het fascisme. Wanneer Höss, de commandant van Auschwitz, er zich in zijn dodencel over beklaagt dat het RSHA en het WVHA de tegenstrijdige bevelen van de RFSS tegen hem uitspeelden, is dat niet het kromme proza van de toegewijde echtgenoot en brave huisvader Rudolf Höss, maar de verloederde vaktaal van de SS-Obersturmbannführer Höss, onder wiens leiding tussen 1941 en 1943 tweeëneenhalf miljoen Joden zijn vergast².

De zaak Aantjes dus. De afloop hiervan is in dit verband weinig relevant en Aantjes verdween uit de politiek. Maar, maakt u zich vooral niet ongerust; die jongen rooit het wel. Een geflipte politicus komt nu eenmaal gemakkelijker aan de bak dan een afgevloede betonvlechter.

En hiermee is nog steeds de vraag niet beantwoord: Hoe zat dat nu precies met die Nederlanders, die in Duitse krijgsdienst zijn geweest?

Uitstekend, maar je moet wel moeite doen om er achter te komen. De meest voor de hand liggende oplossing is natuurlijk: hier wat boeken op na te slaan. Nu wil het geval dat de boekenmarkt bepaald niet is overvoerd met publicaties over Nederlanders, die in Duitse krijgsdienst zijn geweest. Vanwaar die terughoudendheid? Temeer, omdat bibliotheken zijn volgeschreven over de Tweede Wereldoorlog en boekenplanken bezwijken onder de last van lectuur, gewijd aan het verzet.

Uiteindelijk hebben we drie boeken gevonden. Als eerste: De SS in Nederland door N.K.C.A. in 't Veld. Twee delen, kloeke boeken, standaardwerken, maar niet het type boek dat zo heerlijk wegleest op een regenachtige zondagmiddag. Vervolgens: Voor Führer, Volk en Vaderland vielen... door S. van der Zee. Een populaire weergave van eerdergenoemde boeken, aangevuld met interessante details. En ten slotte: De SS'ers door Armando en Sleutelaar. Schokkende interviews met voormalige SS'ers. "In alle opzichten een opzienarend boek en vooral een pionierswerk."³

Al met al een ietwat schrale oogst wanneer we bedenken, dat onge-

2 RSHA: Reichs Sicherheits Hauptamt (Veiligheidsdienst van de SS). WVHA: Wirtschafts- und Verwaltungs Hauptamt (Economische dienst van de SS). RFSS: Reichsführer-SS (Himmler).

3 W.F. Hermans: Houten leeuwen en leeuwen van goud, p. 194.

veer 30.000 man in Duitse krijgsdienst is geweest. Op zich zegt dit aantal natuurlijk nog weinig, tot we vernemen dat in 1943 de Nederlanders, van de West-Europese vrijwilligers, ongeveer de helft van het aantal uitmaakten. “Van de West-Europese landen was het Nederland, dat veruit het grootste contingent vrijwilligers voor de Waffen-SS leverde.”⁴

De schoolboeken volgen al eenzelfde trend. De Tweede Wereldoorlog wordt uitvoerig behandeld, het verzet vermeld, onder de Jodenvervolging kan men helaas niet uit, maar aan de collaboratie wordt praktisch geen aandacht besteed. Het resultaat is wel, dat de naoorlogse generatie een vertekend beeld krijgt voorgeschoteld. Maar dat is iets van later zorg!

En dan zijn we er nog niet: er zijn ook nog eens duizenden Nederlanders in Duitse krijgsdienst geweest. Onder krijgsdienst dienen in dit verband te worden verstaan de paramilitaire organisaties, die de Duitse legers op de voet volgden. Op deze wijze waren ze dus indirect bij de oorlog betrokken.

De animo hiervoor was groot; groter dan voor de Waffen-SS. De lonen waren hoog, het avontuur lokte, men werd in de eigen specialisatie tewerkgesteld, achter het front liep men minder risico en er heerste over het algemeen een minder strenge discipline dan bij de gevechtseenheden van de SS.

Het juiste aantal vrijwilligers is niet te achterhalen. De officiële bronnen zijn weinig mededeelzaam op dit punt. Een hinderlijke gewoonte. Wanneer De Jong, om maar een voorbeeld te noemen, vermeldt dat alleen al in het halfjaar april-oktober 1942 zo'n 24.000 vrijwilligers naar Duitsland vertrokken om daar bij Duitse firma's te gaan werken, valt hij zichzelf in de rede en zegt: “Wij laten die vrijwilligers terzijde”⁵, om verder te gaan met de arbeiders, die onder dwang werden uitgezonden.

Om de zaak nog gecompliceerder te maken komt er nog bij, dat niet alle organisaties met uitsluitend vrijwilligers hebben gewerkt. Zo bood het fenomeen “vrijwillig/verplicht” de Nederlandse autoriteiten in de

4 N.K.C.A. in 't Veld: De SS in Nederland, p. 310.

5 Dr. L. de Jong: Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, Deel 6, p. 747.

jaren 1940-41 een unieke kans, het probleem van de werkeloosheid radicaal op te lossen. “De enige dwang die in die dagen met betrekking tot de arbeidsinzet naar buiten merkbaar was, was afkomstig van de Nederlandse autoriteiten.”⁶ Weer later werden onder Duitse dwang nogmaals duizenden arbeidskrachten verplicht toegevoegd. Maar dat gebeurde pas toen de haarscherpe prognose van de grote staatsman Colijn dat “een nederlaag van Duitsland niet langer binnen de grens der mogelijkheden mag worden gerekend”⁷, aan actualiteit had ingeboet.

Dus: vrijwillig, vrijwillig/verplicht en verplicht. Ook hier verwarring alom. Toch ligt een ruwe schatting van het aantal vrijwilligers wel binnen de grens der mogelijkheden. Dat moeten er minstens 80.000 zijn geweest.

En zo zat dat!

Na de oorlog kregen de vrijwilligers in Nederland de rekening gepresenteerd. Dat wil zeggen: voor zover ze niet gesneuveld waren of zich in Russische gevangenschap bevonden. Dit gebeurde door het Militair Gezag dat door de regering in Londen op bevrijd Nederland werd losgelaten.

En het geschiedde in die dagen dat er een gebod uitging van generaal Kruis, dat alle NSB'ers en collaborateurs gearresteerd moesten worden. Wat hierna volgde kan, alhoewel het diep beschamend is, alleen nog maar op de lachspieren werken. Door onvoldoende voorbereiding, onverwachte tegenslagen, tegenstrijdige orders, elkaar concurrerende verzetsorganisaties en personeel dat voor die taak niet berekend was ontstond een chaos, die zijn weerga in onze geschiedenis niet kent. Toen de regering ten slotte poogde in te grijpen, was het reeds te laat. Het Militair Gezag had zoveel volmachten gekregen “dat ze haar eigen tovenaarsleerling niet meer in het gareel kon krijgen.”⁸

Daarna kwam de Bijzondere Rechtspleging. Hoe was die? Bijzonder ... maar, dat kon ook moeilijk anders. Om ook maar enigszins orde op zaken te stellen, werden als eerste de interneringskampen grondig uitgekamd. Het gevolg was dat de z.g. lichte gevallen zonder enige vorm van proces naar huis werden gezonden. Toen het aantal gedeti-

6 B.A. Seyes: De Arbeidsinzet, p. 81.

7 Dr. H. Colijn: Op de Grens van Twee Werelden, p. 41.

8 K. Groen: Landverraders, wat deden we met ze?, p. 308.

neerden dankzij deze operatie praktisch was gehalveerd, werden de minder zware gevallen bekeken. Die waren als groep te overzien omdat de strafbare feiten gemakkelijk konden worden aangetoond. Pas daarna kwamen de zware gevallen aan bod. Die hadden het tij mee. De hitsigheid van na de bevrijding had inmiddels plaats moeten maken voor diepe bezorgdheid over de Koude Oorlog en het koloniale avontuur in Indië. Toen bovendien het Vaticaan, dat tijdens de oorlog zo'n voorbeeldig stilzwijgen in acht had genomen, de westerse regeringen opriep om barmhartigheid te betrachten jegens hen die in de oorlog politieke fouten hadden gemaakt, was de vaart er helemaal uit. Zowel de zware als de minder zware gevallen hebben hiervan geprofiteerd.

Op 10 mei 1941 zegde koningin Wilhelmina vanuit Londen toe: "Voor de handvol verraders zal in bevrijd Nederland geen plaats meer zijn" (Cursivering Gr.). Een paar gegevens. Na de bevrijding werden vermoedelijk een 120.000 mensen gearresteerd. In augustus 1945 leverde een eerste inventarisatie 96.044 gedetineerden op. Aan 37 Nederlanders werd het doodvonnis voltrokken en de laatste gedetineerde werd in 1960 geruisloos in vrijheid gesteld.

Over deze gebeurtenissen zijn al evenmin bibliotheken volgeschreven.

Deze publicatie zal ongetwijfeld reacties oproepen. Een paar zijn te voorzien. Zoals: Was het nu per se nodig om al die oude koeien uit de sloot te halen? Neen, dat was per se niet nodig, want ze lagen al jaren op het droge. Het bezwaar was alleen, dat ze in stukken en brokken her en der verspreid lagen waardoor het totaalbeeld ontbrak. Deze publicatie is slechts een poging in die richting. Of:

Maar het is allemaal zo negatief. Ja, wat had u dan verwacht? De collaboratie wordt niet voor niets gemeden. Daar komt nog bij dat het bijzonder moeilijk ligt om eerst te vertellen dat tijdens de bezetting de beste krachten van ons volk zich bundelden om de tirannie te verdrijven die ons het hart doorwondt en dat daarna de Prinses Irene Brigade, schouder aan schouder met de geallieerden, na jaren uit Brabant weeromkwam, om vervolgens te moeten besluiten met de dissonant: "Er zijn meer Nederlanders in het Duitse Feldgrau gevallen dan in het geallieerde kaki".⁹

9 S. van der Zee: Voor Führer, Volk en Vaderland vielen, p. 51.